

Јована Р. Јаћимовић¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику
<https://orcid.org/0009-0004-0858-5303>

НАСТАВА СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА НА НАРОДНОМ УНИВЕРЗИТЕТУ У НИШУ

У раду се анализира архивска грађа о деловању Народног универзитета у Нишу, с циљем стварања јасније слике о организацији, реализацији и битним питањима наставе српског као страног језика на поменутој институцији. У раду су коришћене дескриптивна метода и метода теоријске анализе са техником анализе архивског садржаја доступног у архиву нишког Народног универзитета. Истраживање нам је показало да је у периоду од 1982. до 1991. године на Народном универзитету у Нишу српски као страни језик учило 2750 ученика из 30 различитих земаља. Наиме, ученици су у тадашњу Југославију дошли на основу споразума о прихватању на школовање. Услов за похађање наставе био је добро владање српским (тада српскохрватским) језиком. У временском распону од девет година одржани су курсеви српског као страног језика, и то: почетни и средњи течај. Ученици су током курса били подељени по групама, при чему је група бројала најмање петнаест ученика. Анализа резултата истраживања показала је да су неки од предавача српског као страног језика по иницијалном образовању професори енглеског језика. Такође, постигнућа ученика на завршним тестовима још једном су посведочила чињеницу да је странцима учење српског језика изузетно захтеван задатак.

Кључне речи: настава српског као страног језика, Народни универзитет у Нишу, Југославија, ученици, предавачи, споразуми

Увод

Развој методике наставе српског као страног језика је током више од седам деценија постојања био праћен константним изазовима. Један од таквих изазова свакако је успостављање разлике између методике наставе српског као матерњег и методике наставе српског као страног језика, а који је директно или индиректно утицао на промену заинтересованости предавача. Било је периода када су истраживачи негирали њено постојање, али, срећом, такав став се није дуго задржао. Весна Крајишник (2016), Бланка Банаух-Бјелановић (2007) и Александар Новаковић (2022б) сагласни су да развој поменуте наставе почиње средином прошлог века, и то када бивша Југославије почиње да закључује споразуме о међународној универзитетској сарадњи, према којима су наши предавачи упућивани на иностране универзитете, а страни лектори били прихватани на нашим универзитетима. Њен развој прати и појава првих школа – Коларчевог народног универзитета (1932. године) и Института

¹ jacimovicj6@gmail.com

за стране језике (1953. године).

Интересовање за учењем српског као страног језика је током прве три деценије из године у годину варијало. Међутим, након Другог светског рата, како Вељко Брборић (2018) бележи, владало је велико интересовање за славистику, па самим тим и за српски језик. Потреба за учењем српског као страног језика у већем обиму јавља се у тренутку када тадашња заједничка држава потписује билатералне споразуме (уговоре о међусобној сарадњи и подршци) са многим европским, афричким и азијским земљама, настојећи да успостави завидне економске, политичке и културне односе. Како Драгомир Бонцић (2014) истиче, потписивањем билатералних споразума и успостављањем културне сарадње, у Југославију долазе страни студенти из читавог света како би се школовали на нашим универзитетима. Самим доласком страних студената расте број заинтересованих за изучавање српског као страног језика. Ранка Раос-Ђурчин (1986) истиче да је страним студентима настава српског језика била обавезна како би се социјализовали и успешно пратили наставу која се одвијала на српском језику. Уједно, сама организација и реализација наставе била је велики изазов постављен пред Савезни завод за међународну, научну, просветно-културну и техничку сарадњу, као и пред народне универзитете у читавој земљи. Зора Вукадиновић (1984) бележи да су, поред страних студената, ученици српског као страног језика били пословни људи, дипломате, новинари, домаћице и др. Похађање наставе српског као страног језика организовало се на народним/радничким универзитетима и у језичким центрима. Значај народних универзитета за тадашњу државу огледао се у ширењу просветне културе и просвећивању/образовању народа.

Истраживање Александра Новаковића (2022а) о настави српског као страног језика на Радничком универзитету у Крушевцу пружило нам је неоспорне податке да се настава српског као страног језика реализовала и на Народном универзитету у Нишу. С обзиром на чињеницу да се народни универзитети један по један гасе, а њихова документација уништава, желели смо да истражимо на који начин се реализовала настава српског као страног језика на наведеној институцији. Предмет овог рада је анализа архивске грађе Народног универзитета у Нишу, с циљем да створимо јаснију слику о организацији, реализацији и битним питањима наставе српског као страног језика на поменутој институцији, али и да сачувамо од заборава информације релевантне за област методике наставе српског као страног језика. Зато смо настојали да покушамо да пружимо одговор на питања: У ком се периоду реализовала настава, Ко су били ученици и наставници? и Како је била организована и реализована настава српског језика за странце?

Методолошке поставке истраживања

Проблем, предмет и циљ истраживања

Након Другог светског рата позиција Југославије у међудржавној сарадњи била је усмерена и окренута ка Покрету несврстаних. Упркос њеном геополитичком и геостратешком положају, Југославија је успела да успостави контакте у погледу политичких и економских односа са европским, афричким и азијским земљама тписивањем билатералних споразума.² „Успостављање политичких и економских

2 Детаљније погледати у Самоуправном споразуму о прихватању на школовање студената страног

односа са земљама Азије и Африке, праћено је и успостављањем културне сарадње, међусобним упознавањем народа и држава и разменом студената и стручњака” (Бонџић 2014: 639). Миграције становништва биле су логична „последница” потписивања уговора о сарадњи. Разлог доласка већег броја странаца у тадашњу државу тицао се школовања и студирања. Предуслов за интеграцију странаца у друштвени и образовни живот било је познавање српског језика. Препрека и потешкоћа приликом размене студената и студирања у тадашњој Југославији јесте била чињеница да се настава на факултетима изводила на српском језику. Доласком страних студената у нашу државу и немогућност праћења наставе на факултету услед непознавања и неразумевања српског језика, узроковало је развијање потребе за учењем српског као страног језика. Како би се страним студентима олакшало уклапање у друштвену заједницу, а самим тим и праћење наставе на српском језику, Савезни завод за међународну научну, просветно-културну и техничку сарадњу био је дужан да обезбеди учење српског као страног језика. Из тог разлога организовани су припремни курсеви (српског) језика, чија је функција била оспособљавање за активно праћење наставе. Једино место где су могли да се реализују часови српског као страног језика било је на народним/радничким универзитетима у већим градовима широм наше земље – у Нишу, Краљеву, Чачку, Смедеревској Паланци, Великој Плани и Крушевцу (Новаковић 2022а). Ниш је у периоду након Другог светског рата био регионални центар привреде и медицине, што потврђује и оснивање тадашње Електронске индустрије (ЕИ) Ниш. Велики број ученика управо је путем размене студената и стручњака дојавио у Нишу и наставу српског као страног језика похађао на Народном универзитету у Нишу. Настава је била реализована у виду припремних курсева. Иако настава српског као страног језика постоји седам деценија до сада нису урађена опсежнија истраживања у којима су се аутори бавили питањем квалитета наставе српског језика на народним универзитетима у Републици Србији. Стога је предмет овог рада анализа архивске грађе Народног универзитета у Нишу с циљем стварања јасније слике о организацији, реализацији и битним питањима наставе српског као страног језика на поменутој институцији.

Задаци истраживања

У складу са дефинисаним предметом и циљем истраживања одредили смо следеће истраживачке задатке: Анализирати архивску грађу у потрази за релевантним информацијама о настави српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу.

1. Утврдити основне карактеристике наставе српског као страног језика на основу расположиве грађе.
2. Описати наставу српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу.

Методе, технике и узорак истраживања

На основу одређеног предмета, циља и постављених истраживачких задатака у раду су коришћене дескриптивна метода и метода теоријске анализе са техником

анализе архивског садржаја. Захваљујући поменутим методама спровели смо детаљна квалитативна и квантитативна истраживања како бисмо анализирали начин реализовања наставе српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу. Сви добијени подаци представљени су табеларно и графички. За потребе реализације квантитативног истраживања коришћен је софтверски пакет MS Excel.

Истраживање је реализовано од средине марта до средине августа 2022. године. Грађа на основу које је истраживање спроведено чинила је архивска документација Народного универзитета у Нишу³, и то:

- 1) записници – Српски језик за странце, записник 1, редовно и ванредно полагање, од 20. априла 1982. до 20. јуна 1983. године (АНУН 1), Српски језик за странце, записник 2, редовно и ванредно полагање, од 21. јуна 1983. до 5. априла 1985. године (АНУН 2), Српски језик за странце, записник 3, редовно и ванредно полагање, од 12. априла 1985. до 13. априла 1987. године (АНУН 3);
- 2) матичне књиге – Матична књига страних грађана вођена од 1. 9. 1985, Српски језик за стране држављане, редовно и ванредно полагање, од 16. септембра 1985. до 15. јуна 1991. године (АНУН 4), и 3) свеске диплома – Књига диплома за странце од 1984. до 30. јуна 1989. године, Свеска диплома за стране грађане од 23. марта 1984. године до 30. јуна 1989. (АНУН 5).

Архивска документација садржала је већи број података, од којих су за потребе реализације истраживања коришћени следећи: име и презиме страних студената, година рођења, место рођења, датум уписа, ниво течаја, време трајања течаја, група студената, датум полагања испита, лекција коју је студент добио на испиту, градиво, оцена и ко је био испитивач/наставник на полагању испита. Сви прикупљени подаци из грађе (досијеи ученика) дескриптивно су описани.

Анализа архивске грађе и резултата истраживања

Анализа персоналних досијеа ученика који су похађали течај српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу

Методика наставе српског као страног језика развија се средином прошлог века оснивањем првих школа у којима се наш језик изучавао. Први курсеви страних језика организовани су шездесетих година двадесетог века, док је настава српскохрватског језика уследила убрзо након тога. (Новаковић 2022б: 15).⁴ Како Оташевић (2014: 21) примећује, учење српског као страног језика до друге половине двадесетог века било је скромно по обиму, и то зато што наш језик никад није био један од светских језика. Међутим, у периоду након Другог светског рата јавља се велико интересовање за славистику у свим светским лингвистичким центрима. „У саставу славистичких катедара српскохрватски језик је имао добар статус и постоје неспорни подаци да је на бројним катедрама био на другом месту, одмах иза руског језика, који

3 Аутор овога рада се посебно захваљује запосленима на Народном универзитету у Нишу на несебичној помоћи у прикупљању грађе и материјала за истраживање – Снежани Шпаравало, Ани Стојановић, Драгиши Петковићу, Татјани Бошковић, Јовани Чањи Аранђеловић, Драгани Тодоровић, Исидори Динић, Сандри Рајић, Даниели Богдановић и Живојину Пантићу.

4 На основу доступних података из архиве Института за стране језике.

је с правом имао примат” (Брборић 2018: 22). Експанзија учења српског као страног језика изазвана је друштвено-политичким дешавањима у бившој Југославији. Усме-равајући државну политику ка иностранству, јавља се потреба да странци уче срп-ски језик (Новаковић 2022б: 16). Такође, захваљујући уговорима о размени студената које је државна управа потписивала са земљама широм света, број странаца који желе да уче српски језик добија на квантитету. Странци су долазили у нашу земљу из економских, политичких или приватних разлога (Новаковић 2022б: 17). Српски као страни језик постаје све популарнији широм света. Тако Ђурић (1984: 5) беле-жи: „Данас смо сведоци једне изузетне културолошке чињенице: српскохрватски као већински језик југословенских народа, полако иде према породици светских јези-ка. [...] Само током школске 1982/83. године на школовању је било око десет хиљада страних грађана”.

Анализи архивске грађе и анализи персоналних досијеа ученика, који су по-хађали наставу српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу, прет-ходило је прикупљање архивске документације и уношење података из досијеа. На основу постојећих записника из архиве анализирали смо наставу српског као стра-ног језика која се одвијала на Народном универзитету у Нишу у периоду од 1982. до 1991. године. Доступни подаци сведоче о укупном броју записа ученика који износи четири хиљаде четиристо седамдесет (4470). Коришћењем сложених функција и ал-горитама у Екселу, утврдили смо да се одређена имена ученика понављају у грађи, то јест да је један те исти ученик полагао и слушао почетни/средњи течај два или више пута, те смо закључили да је, заправо, укупно 2750 ученика похађало курс српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу.

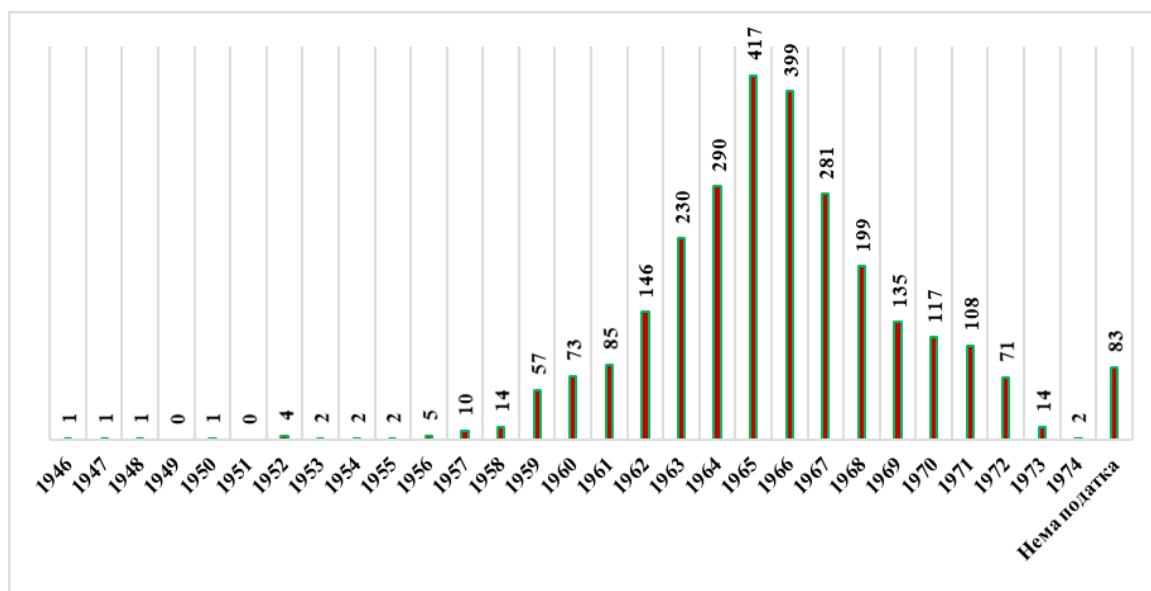
На основу података о години рођења ученика закључујемо да су ученици ро-ђени у периоду од 1946. године до 1974. године (в. Табеларни приказ 1).

Табеларни приказ 1. Бројчани и проценителни приказ година рођења ученика који су поха-ђали течај српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу

Година рођења ученика	Укупан број рођених	[%]
1946.	1	0,04
1947.	1	0,04
1948.	1	0,04
1949.	0	0,00
1950.	1	0,04
1951.	0	0,00
1952.	4	0,15
1953.	2	0,07
1954.	2	0,07
1955.	2	0,07
1956.	5	0,18
1957.	10	0,36
1958.	14	0,51
1959.	57	2,07
1960.	73	2,65

1961.	85	3,09
1962.	146	5,31
1963.	230	8,36
1964.	290	10,55
1965.	417	15,16
1966.	399	14,51
1967.	281	10,22
1968.	199	7,24
1969.	135	4,91
1970.	117	4,25
1971.	108	3,93
1972.	71	2,58
1973.	14	0,51
1974.	2	0,07
Нема податка	83	3,02

Анализом персоналних података ученика из досијеа уочавамо да је највећи број ученика рођен 1965. године, укупно њих 417, што је 15,16%. Њих 399 (14,51%) рођено је годину дана касније – 1966. године, односно 1964. године – 290 ученика (10,55%) (в. Табеларни приказ 1).



Графички приказ 1. *Старосна структура ученика*

Утврдили смо да је највећи број ученика рођен шездесетих година (в. Графички приказ 1) и да су у тренутку слушања курса српског као страног језика (од 1982. до 1991. године) имали седамнаест, осамнаест или више година. На основу горенаведених анализираних података и Самоуправног споразума о прихватању на школовање студената страног држављанства⁵, закључујемо да је већина ученика до-

⁵ Самоуправни споразум о прихватању на школовање студената страног држављанства потписан је „на основу члана 586. Закона о удруженом раду, Заједница усмереног образовања за територију Ре-

шла у Југославију ради школовања, самим тим им је учење српског (тадашњег српскохрватског) језика била обавезна дужност коју су морали испуњавати и похађати курс, како због успешније интеграције у школски тако и у друштвени живот⁶. Наиме, бивша Југославија је крајем четрдесетих и почетком педесетих година формулисала нову спољнокултурну политику, која је подразумевала стипендирање страних студената на југословенским универзитетима. Велики број страних држављана, захваљујући потписивању билатералних споразума (уговора о међусобној сарадњи и подршци) у области економије, трговине, здравства, образовања и културе, који се могу пронаћи на следећој веб-адреси: <www.pravno-informacioni-sistem.rs> долазио је у нашу земљу ради школовања и рада. Такође, веома добра културна сарадња између земаља подразумевала је и одлазак наших студената и стручњака у иностранство. Како Јоцић (1985: 85) бележи, течај у Нишу су „првенствено похађали полазници које су упућивала министарства за образовање страних земаља преко Завода за међународну сарадњу Југославије, а потом и појединци који су се определили да студирају у нашој земљи”. Електронска и машинска индустрија у Нишу међу првима организују стручно оспособљавање радника, те претпостављамо да се страним држављанима, између осталог, нудило школовање и стручно оспособљавање у области електронике, технике и машинства.

Новаковић (2022а: 10) бележи: „важан предуслов који су морали да испуне да би уопште започели са наставом здравственог образовања било је познавање српског (односно српскохрватског) језика, због чега је у поменутих местима организована настава српског језика за странце”. Како би били прихваћени за школовање, било је потребно да испуне одређене услове на основу *Самоујравној сйоразума о йрихвайшању на школовање сйуденајта сйраној држављансйва*. Један од њих је: „да добро влада српскохрватским језиком”, а „знање српскохрватског језика доказује се уверењем овлашћене организације: да је завршио најмање два течаја за учење српскохрватског језика у трајању од укупно 8 месеци” (Споразум 1985: 3–4).

„Страни држављанин и лице без држављанства може да се упише у образовну организацију, ако поред услова утврђених овим законом за упис зна српскохрватски језик у мери која му омогућава стицање одговарајућег образовања. Сматра се да лице из става 2. овог члана зна српскохрватски језик ако је савладао програм српскохрватског језика донет за стране држављане” (Закон 1986: 29).

Забележени подаци из архивских записника показују да су ученици, који су похађали курс српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу, по-

публике (у даљем тексту: Заједница), универзитети, Заједница виших школа Србије, факултети, више школе, Институт за стране језике, Центар за стране језика и раднички и народни универзитети „Павле Стојковић”, „Ђуро Салај” и „Владимир Дујић”, ради организованог прихвата на школовање студената страног држављанства или без држављанства (у даљем тексту: страни студенти) као и уређивања међусобних односа” (Споразум 1985: 3).

6 Нови живот у Југославији за студенте из Африке и Азије био је велика промена за све њих. „Различите животне навике које су доносили од куће, а врло често и њихов физички изглед, представљали су узрок бројних неспоразума и сукоба нових становника југословенске средине и домаћина” (Лазич 2009: 68). Међутим, Новаковић (2022а: 8) у свом раду наводи како се чини „да подела у југословенском друштву деведесетих година на *ми/они* није била изражена у тој мери, јер постоје писани трагови да су студенти из Либије изузетно задовољни гостопримством и сарадњом са српским живљем”.

реклoм из следећих држава: Алжира, Аустралије, Гвинеје, Грчке, Египта, Израела, Ирака, Ирана, Јемена, Јордана, Јужне Кореје, Канаде, Кувајта, Либије, Македоније, Немачке, Нигерије, Норвешке, Палестине, Румуније, Русије, Саудијске Арабије, Сирије, Сједињених Америчких Држава, Судана, Туниса, Турске, Холандије, Хонгконга и Шведске.

Табеларни приказ 2. Табеларни приказ броја ученика по земљи порекла

Држава	Број ученика (f)	[%]
Грчка	1612	58,62
Сирија	252	9,16
Ирак	218	7,63
Јордан	135	4,61
Судан	120	4,36
Палестина	94	3,42
Иран	94	3,42
Либија	47	1,71
Немачка	34	1,24
Кувајт	30	1,09
Турска	7	0,25
Израел	5	0,18
Египат	5	0,18
Румунија	5	0,18
Гвинеја	4	0,15
Норвешка	4	0,15
Нигерија	2	0,07
Русија	2	0,07
Холандија	2	0,07
Хонгконг	2	0,07
Македонија	2	0,07
Шведска	2	0,07
Јужна Кореја	2	0,07
Саудијска Арабија	1	0,04
Јемен	1	0,04
Тунис	1	0,04
Алжир	1	0,04
Канада	1	0,04
Аустралија	1	0,04
САД	1	0,04
Нема податка	63	0,04
Укупно	2750	100%

Највећи број ученика, како показују подаци, пореклом је из Грчке. Од укупног броја ученика, који су похађали курс српског као страног језика на територији

тадашње Југославије, који износи 2750, њих 1612 родом је из Грчке, што је више од половине, процентуално – 58,62%. Доминантан број полазника курса је, после Грчке, из земаља Блиског истока, односно Азије и из Африке. Архивски подаци из докумената потврђују да је из земаља Блиског истока било укупно 830 ученика. Поред Грчке и земаља Блиског истока, истицале су се и земље Африке. Забележен је податак од 180 ученика са територије неких од земаља Африке. Било је и ученика из Немачке – њих 34 (1,24%), затим из Турске – 7 ученика (0,25%), Румуније – 5 ученика (0,18%), Норвешке – 4 ученика (0,15%), по 2 ученика (0,07%) из Русије, Холандије, Хонконга, Македоније, Шведске и Јужне Кореје, као и по 1 ученик (0,04%) из Канаде, Аустралије и Сједињених Америчких Држава. Морамо нагласити да за 63 (2,29%) ученика није било података о месту рођења (в. Табеларни приказ 2).

С обзиром на чињеницу да су студенти након Другог светског рата долазили у тадашњу Југославију на основу међудржавних уговора о културној сарадњи, а да је Југославија потписала уговоре са Сиријом, Ираком, Грчком⁷ и Либијском Арапском Џамахиријом, сасвим је очигледно зашто је највећи број ученика управо из Грчке, али и из азијских и афричких земаља.⁸ Још једном је потврђена чињеница да је Југославија поред успостављања политичких и економских односа са земљама Азије и Африке тежила и успостављању културне сарадње између ових земаља. Већ крајем педесетих година двадесетог века, како Бонџић (2018: 213) истиче „Југославија је била у стању да и сама пружа научно-техничку помоћ неразвијеним земљама Трећег света, да школује њихове кадрове и да врши трансфер знања и технологије у њихову привреду”. Научно-техничка сарадња спроводила се преко потписаних конвенција, споразума, протокола, као и преко Специјалног фонда Уједињених нација (УН), Организације за економску сарадњу и развој (ОЕЦД) и других међународних организација. У периоду од 1952. до 1962. године „Југославија је преко Уједињених нација послала у друге земље 213 својих експерата и примила 468 страних стипендиста” (Бонџић 2018: 213). Наведени подаци из литературе, као и анализа архивираних података из записника, доводе нас до закључка да је, захваљујући спољнополитичкој активности Југославије, и те како било заинтересованих за размену студената.⁹

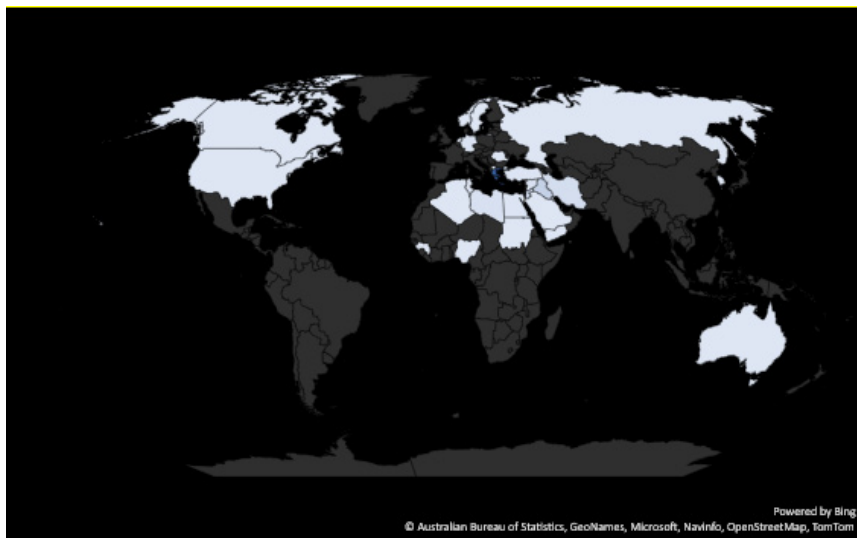
То да је српски као страни језик био веома распрострањен, чак и у периоду од 1982. до 1991. године, показују управо родна места ученика одакле су долазили у Југославију, захваљујући размени студената и међудржавним сарадњама. Странци из чак тридесет земаља широм света (Алжира, Аустралије, Гвинеје, Грчке, Египта, Израела, Ирака, Ирана, Јемена, Јордана, Јужне Кореје, Канаде, Кувајта, Либије, Македоније, Немачке, Нигерије, Норвешке, Палестине, Румуније, Русије, Саудијске Арабије, Сирије, Сједињених Америчких Држава, Судана, Туниса, Турске, Холанди-

7 Споразум о сарадњи са Грчком може се погледати на следећој веб-адреси: <http://skr.rs/zKv7>.

8 „Интензитет и усмереност научне сарадње су зависили од спољне политике земље и међународне ситуације, али је од краја 50-их година Југославија интензивно сарађивала са бројним земљама на обе стране гвоздене завесе, и са Истоком и са Западом, али и са све већим бројем ослобођених земаља из Азије и Африке, каснијим чланицама Покрета несврстаних” (Бонџић 2018: 213).

9 Пронашли смо сведочење Христодулоса који се преселио са Кипра у Србију и поделио своје позитивно искуство на веб-сајту: <http://skr.rs/zkCF>. „У Нови Сад сам дошао давне 1971, када сам имао само 19 година. Мој рођени брат је студирао агрономију у тада Социјалистичкој Федеративној Југославији, имао је стипендију, тако да сам дошао са њим. Најпре сам годину дана учио ваш језик након чега сам уписао и завршио Технолошки факултет у Новом Саду” (Веб-сајт, *Мој Кијар*).

је, Хонгконга и Шведске) похађали су курс српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу у периоду од девет година (в. Графички приказ 2).



Графички приказ 2. Земље порекла ученика који су настави похађали на Народном универзитету у Нишу

Анализа података о течајевима

Настава српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу, како сведоче матичне књиге (записници), одвијала се од 1982. године до 1991. године. У временском распону од девет година одржани су курсеви српског као страног језика – почетни и средњи течај. Прва група (почетни течај) почела је са радом 15. марта 1982. године, док је последња група (средњи течај) трајала од 22. маја до 14. јуна 1991. године. На основу прикупљених података о трајању течаја, можемо закључити да су били различитог временског трајања. Било је курсева који су трајали месец дана, али и курсева од по четири месеца. Углавном су почетни и средњи течај заједно трајали шест месеци. Оно што примећујемо јесте да се средњи течај надовезује на почетни течај. Наиме, уколико је почетни течај трајао до 16. III 1990. године, средњи течај је започео са радом 19. III 1990. године (в. Табеларни приказ 3). Период трајања течаја доводи нас до закључка да се радило о интензивним курсевима. Како Ђурић (1984: 6) наводи, течај су похађали студенти, „који на западњачки ефикасан начин, желе брзо да овладају нашим језиком”. Предуслов за студирање и боравак странаца у Југославији био је познавање језика, самим тим су им похађање течаја и учење српског језика биле примарне активности током боравака у тадашњој заједничкој држави. Примећујемо да није било наставе у јулу и августу јер је, претпостављамо, у питању био годишњи одмор, односно, летњи распуст.

Табеларни приказ 3. Датуми реализације почетних и средњих течаја

Почетни течај	Средњи течај
Трајање течаја	Трајање течаја
од 15. III 1982. до 1. VI 1982.	од 5. X 1981. до 12. IV 1982.

од 22. III 1982. до 6. V 1982.	од 23. XI 1981. до 14. V 1982.
од 15. III 1982. до 1. VI 1982.	од 21. I 1982. до 14. V 1982.
од 5. IV 1982. до 26. VI 1982.	од 15. II 1982. до 27. V 1982.
од 26. IV 1982. до 10. VI 1982.	од 15. III 1982. до 14. V 1982.
од 19. IX 1983.	од 5. IV 1982. до 26. VI 1982.
од 26. IX 1983.	од 26. IV 1982. до 10. VI 1982.
од 10. X 1983.	од 8. V 1982. до 14. VI 1982.
од 17. X 1983.	од 31. V 1982. до 16. VI 1982.
од 14. XI 1983. до 13. II 1984.	од 2. II 1986. до 15. V 1986.
од 18. V 1985. до 28. II 1986.	од 3. II 1986. до 14. IV 1986.
од 28. X 1985. до 28. II 1986.	од 12. II 1986. до 14. IV 1986.
од 16. IX 1985. до 31. I 1985.	од 19. II 1986. до 16. V 1986.
од 30. IX 1985. до 7. II 1986.	од 3. III 1986. до 26. V 1986.
од 1. X 1985. до 18. II 1986.	од 12. III 1986. до 10. VI 1986.
од 7. X 1985. до 30. I 1986.	од 16. III 1986. до 16. VI 1986.
од 18. X 1985. до 28. II 1986.	од 17. III 1986. до 12. VI 1986.
од 7. XI 1985. до 11. III 1986.	од 28. III 1986. до 10. VI 1986.
од 21. XI 1985. до 8. IV 1986.	од 9. IV 1986. до 1. VI 1986.
од 21. XI 1985. до 8. IV 1986.	од 5. V 1986. до 13. VI 1986.
од 13. XII 1985. до 27. III 1986.	од 12. I 1987. до 25. IV 1987.
од 20. I 1986. до 5. IV 1986.	од 30. I 1987. до 13. V 1987.
од 15. IX до 1986. до 27. I 1987.	од 4. II 1987. до 13. V 1987.
од 15. IX 1986. до 28. I 1987.	од 12. II 1987. до 28. V 1987.
од 15. IX до 1986. до 27. I 1987.	од 19. II 1987. до 28. V 1987.
од 15. IX 1986. до 28. I 1987.	од 9. III 1987. до 4. VI 1987.
од 10. V 1986. до 12. II 1987.	од 14. IV 1987. до 22. VI 1987.
од 23. X 1986. до 6. III 1987.	од 26. V 1987. до 18. VI 1987.
од 26. X 1986. до 6. III 1987.	од 18. I 1988. до 15. IV 1988.
од 11. XI 1986. до 13. III 1987.	од 22. I 1988. до 18. IV 1988.
од 22. XII 1986. до 13. IV 1987.	од 25. II 1988. до 30. V 1988.
од 3. III 1986. до 22. V 1986.	од 2. III 1988. до 30. V 1988.
од 11. IX 1987. до 14. I 1988.	од 18. IV 1988. до 9. VI 1988.
од 2. X 1987. до 24. II 1988.	од 25. I 1989. до 21. IV 1989.
од 30. X 1987. до 1. III 1988.	од 8. II 1989. до 22. V 1989.
од 7. XII 1987. до 14. IV 1988.	од 13. II 1989. до 25. V 1989.
од 9. IX 1988. до 9. II 1989.	од 20. II 1989. до 25. V 1989.
од 9. IX 1988. до 24. I 1989.	од 28. II 1989. до 5. VI 1989.
од 30. IX 1988. до 6. II 1989.	од 28. III 1989. до 13. VI 1989.
од 7. X 1988. до 28. II 1989.	од 8. IV 1989. до 22. IX 1989.
од 28. X 1988. до 27. II 1989.	од 10. IV 1989. до 15. VI 1989.

од 25. XII 1988. до 6. IV 1989.	од 7. II 1990. до 7. V 1990.
од 5. XII 1988. до 5. IV 1989.	од 5. III 1990. до 7. VI 1990.
од 5. XII 1988. до 11. IV 1989.	од 12. III 1990. до 24. V 1990.
од 11. IX 1989. до 6. II 1990.	од 19. III 1990. до 24. V 1990.
од 25. IX 1989. до 2. III 1990.	од 21. III 1990. до 6. VI 1990.
од 25. IX 1989. до 16. III 1990.	од 28. III 1990. до 14. VI 1990.
од 2. X 1989. до 28. II 1990.	од 30. III 1990. до 24. V 1990.
од 2. X 1989. до 2. IV 1990.	од 4. IV 1990. до 7. VI 1990.
од 10. X 1989. до 20. III 1990.	од 16. IV 1990. до 15. VI 1990.
од 8. X 1989. до 27. III 1990.	од 18. V 1990. до 18. VI 1990.
од 6. XI 1989. до 29. III 1990.	од 12. II 1991. до 16. VI 1991.
од 1. II 1990. до 16. V 1990.	од 20. II 1991. до 31. V 1991.
од 27. III 1990. до 31. V 1990.	од 11. III 1991. до 30. V 1991.
од 20. IX 1990. до 18. II 1991.	од 26. III 1991. до 6. VI 1991.
од 8. X 1990. до 7. III 1991.	од 22. V 1991. до 14. VI 1991.
од 22. X 1990. до 7. III 1991.	
од 12. XI 1990. до 22. III 1991.	

Настава се одвијала на Народном универзитету у Нишу, тадашњем Радничком универзитету „Павле Стојковић”, као и полагање испита. Међутим, постоје напомене у записницима да су, конкретно, редовни испити 29. и 30. августа 1982. године, као и 14, 20. и 26. септембра 1982. године одржани у Сокобањи (АНУН 1). Ученици су били подељени по групама током похађања течаја. Група је бројала минимално петнаест ученика. Како Новаковић (2022б: 38) пише, број ученика у једној групи директно је условљен техничким и организационим могућностима, те тако групу може чинити неколико студената (од три до шест) или већи број, с тим да се тада од предавача захтева ауторитет којим ће постићи радну атмосферу и омогућити сваком студенту да активно учествује у настави. Лесли Морган (2000: 449) сматра да група која учи страни језик не сме да броји више од двадесет ученика, док је оптималан број ученика петнаест. Нисмо истог мишљења из разлога јер је група од петнаест ученика изузетно велика група за рад, која због индивидуалних карактеристика ученика, које су различите, утиче на продуктивност наставника и ученика. Приметили смо и да је било ученика који су касније пристизали, те су тако због већ формиране групе били пребачени у другу групу – „Због закашњења у доласку, пребачен у једанаесту групу” (АНУН 3). Засигурно да су накнадни долазак студената и њихово кашњење на почетку рада групе утицали на сам квалитет рада и стварали додатне потешкоће (неуједначено знање и заосталост у познавању градива и садржаја код ученика) са којима су се предавачи сусретали и борили током реализације наставе.

Међу записницима у архивској документацији сачувани су и спискови полазника течаја српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу. Уписивани су основни подаци полазника: име и презиме, година рођења, место рођења, као и, претпостављамо, адреса становања у Нишу¹⁰.

¹⁰ Ученицима су то била места становања. Самим доласком у бившу Југославију имали су обезбеђени

Градиво и учбеници у настави српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу

Течај српског као страног језика подразумева стицање знања о српском језику, односно ученицима настава помаже да овладају вештином слушања, читања, писања и говорења (Јањић 2017). Током учења језика развијају се граматичке и комуникативне компетенције. „Под граматичком компетенцијом подразумевају се знања о језику, а под комуникативном компетенцијом употреба језика у друштву” (Јањић 2017: 72). С озбиром на чињеницу да је странцима српски језик био неопходан за социјализацију и образовање, акценат у настави био је на комуникативним компетенцијама, које представљају:

„скуп стечених граматичких знања и усвојених језичких вештина функционално употребљивих у одређеном друштвеном контексту, тј. комуникативној ситуацији, а у складу са културолошким законитостима о учтивом језичком понашању примереном ситуацији, потребама и друштвеним нормама” (Јањић 2016: 236).

Применом комуникативне методе страни језик се учи кроз савладавање граматичких јединица у лингвистичком и животном окружењу, те самим тим примена знања постаје спонтана и функционална, наводи Новаковић (2022δ: 40).

Када је реч о вештинама и компетенција које су ученици стицали на крају течаја, на основу података из архивске грађе, закључујемо да је на полагању испита из почетног течаја на Народном универзитету у Нишу тражено од ученика да знају читање, граматику, конверзацију и да одговоре на постављена питања, док су на испиту након одслушаног средњег течаја, поред читања, граматике, конверзације и питања додати препричавање и анализа реченице. Забележено је да су испити били дефинисани као редовни, ванредни и поправни испит. Посебна пажња посвећивала се изговору, обради граматичких јединица, учењу латиничног писма и све то кроз активну примену знања и оспособљавање странаца да говоре и користе српски језик. Што се тиче форме испитивања, стоји у записнику информација да су испити били усменог типа, али да су пре поменутог имали и писмено испитивање – „Није положио писмени део, па тако није полагао ни усмени део” (АНУН 1).

Табеларни приказ 4. Приказ активности које су странци имали у оквиру течаја српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу

Активности у настави	
Почетни течај	Средњи течај
Читање	Читање
Усвајање граматике	Усвајање граматике
Конверзација	Конверзација
Одговарање на питања	Одговарање на питања
	Препричавање текста
	Анализа реченице

смештај. „Поред стипендије [...] били су обезбеђени и смештај и исхрана у студентским домовима и мензама” (Бонџић 2014: 639).

Недоумице које су се јављале код предавача током наставе српског као страног језика тичу се градива и садржаја које треба предавати ученицима. Новаковић (2022г: 19) у свом раду о најчешћим недоумицама предавача српског као страног језика, када је реч конкретно о недоумицама у вези са градивом и садржајем, истиче да је доста питања у вези са наставним јединицама из области фонетике и фонологије, морфосинтаксе, лексикологије и правописа. Записници о течајевима из архиве пружили су нам увид у садржаје које су ученици обрађивали са својим предавачима. На почетном течају предавачи су са својим ученицима обрађивали следеће садржаје: именице мушког, женског и средњег рода, заменице (личне, упитне, придевске), бројеве (основне, редне, збирне и њихову промену), глаголска времена (презент глагола *учи́ти*, *ићи*, *доћи*, *стићи*, *писа́ти*, *јести*, *ићи*, *бити*, *моћи*, *хте́ти*, презент рефлексивних глагола, глагол *преда́ти*, перфекат, перфекат рефлексивних глагола, футур глагола на *-ћи* и *-ћи*, футур рефлексивног глагола, радни придев глагола *хте́о* и *моћо*, потенцијал), падежне облике (генитив, акузатив, локатив, инструментал и датив), образовање потврдних, одричних или упитних реченица, придеве (описне, присвојне и поређење придева), предлоге (*у*, *на*, *према*, *ка*, *за*), прилоге, именице женског рода на консонант и бројне именице. Наслови лекција на почетном течају (*Пре часа*, *После часова*, *У њраду*, *Куда иде́те?*, *Учио сам цео дан*, *Самојослу́га*, *На пош́ти*, *Писмо*, *Код куће*, *У реси́орану*, *У Скадарли́ји*, *Куда ће́ш ићи?*, *Разго́вор са њријате́љима*, *Омар њражи* *сти́ан*, *Синуде́нски њрад*, *Иси́нски*, *Зимски раси́уси*, *Библио́тека*, *Шејња њо њраду* и др.), као и њихов садржај, вежбе и задаци илуструју живот странаца у погледу тематике.

76

ђен је потребама ученика који су се припремали за студије на нашим факултетима. Тако су биле заступљене теме из области електронике, хемије, биологије, медицине, историје, географије, а ту је наравно било и текстова о култури Југославије. Неке од лекција биле су: *Никола Тесла, Ујоџреба аџомске енерџије, Нафџа – црно златџо, Физика као џриродна наука, Хемија – наука о маџерији, Час џеоџрафије, Биологија – наука о живџиу, Медицина у будуџности, Пеџар Пеџровиџ Њеџош, Вук Караџиџ, Друџи светџски раџи, Иво Лола Рибар – народни херџ, Главни џрад Јуџославије, Околина Беоџрада, Манасџири – сџоменици кулџуре* и др. Циљ наведених лекција био је да приближи ученицима терминологију из области њихових будуџних студија, а поред тога и да се упознају са културом, историјом и географијом бивше Југославије. У записницима није било података о новим граматичким садржајима који су обрађивани на средњем течају, па претпостављамо да су знања стечена на почетном течају обнављана уз читање, анализирање реченице и дискотовање о тексту.

Предавачи српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу

Анализа архивске грађе о деловању Народног универзитета посведочила нам је да су наставу реализовали следећи професори: Славица Бабић, Љиљана Бранковић, Мирјана Петровић, Александра Милошевић, Јадранка Јовановић, Олгица Маринковић, Слађана Андрејевић, Милена Перковић, Сања Крстић, Невенка Јовановић, Радмила Бороња, Мирјана Цветковић, Лепосава Радојевић, Светлана Стојановић, Надица Ђорђевић, Јасна Китановић, Миа Ракочевић, Мирослава Мирковић, Биљана Мишић, Милена Николић, Марица Стојиљковић, Милица Радивојевић, Живорад Којковић, Предраг Цонић (АНУН 1, АНУН 2, АНУН 3, АНУН 4). Поређењем са информацијама доступним у монографској публикацији *30 џодина Радничкоџ уни-верзиџеџа у Нишу* дошли смо до занимљивих запажања. Наиме, предавачи Љиљана Бранковић, Александра Милошевић, Слађана Андрејевић, Милена Перковић и Невенка Јовановић су по иницијалном образовању професори енглеског језика. У време када се методика наставе српског као страног језика почела развијати као научна дисциплина, Никола Кремзер (1984: 31) сматра да су наставници страних језика компетентнији од наставника српскохрватског као матерњег језика, јер, како пише, „у нас постоји заблуда да су свршени студенти српског као матерњег језика најкомпетентнији за наставу српског као страног језика”. Ипак, исте године Ранко Бугарски (1984: 17) разматра питање оптималног стручног профила предавача, закључујући да, осим што мора бити врстан познавалац науке о језику, мора поседовати и одговарајуће методичке компетенције, јер „не може сваки говорник српског језика бити и одговарајући наставник” (Велимирац 2016: 28). Међутим, Крајишник (2016: 16) додаје да „исто тако, не постоји довољно добра метода ни довољно добар инструмент које немотивисан и недовољно стручан предавач не може упропастити”. О осталим предавачима српског као страног језика у наведеном периоду на Народном универзитету у Нишу не постоје сачувани подаци о њиховој иницијалној стручној спреми, тако да у овом тренутку нисмо у могућности да подробније прокоментаришемо добијено чињенично стање. Свакако, сви они ангажовани су од стране тадашњег Радничког универзитета „Павле Стојковић” и Центра за учење страних језика са звањем професор/испитивач. Поред испитивача, на полагању испита, присуствовала је и комисија

на челу са председником комисије. У својству председника комисије био је неко од професора/предавача (АНУН 1, АНУН 2, АНУН 3).

Током трајања курса предавачи су били у обавези да воде *зайиснике за редовно и ванредно ђолајање срјскохрвайској језика (за сјране јрађане)*, као и *мајичну књију сјраних јрађана*.¹¹ Руком су уписивали све релевантне податке почевши од личних података ученика, па све до евиденције о доласцима, обрађеним наставним јединица, градиву, напоменама и примедбама. Захваљујући евиденцији коју су водили професори, примећујемо да су странци савесно приступали учењу српског језика и похађању курса. Поред тога да је полазник напустио течај, било је записано свега неколико непримерених случајева и непредвиђених околности због којих су ученици били принуђени да престану са течајем. Примера ради, остала је забележена примедба: „Уместо кандидата Najim-a Abdi Kharija пријавио се да полаже студент под именом [...] који није похађао у овој групи ниједан течај. На инсистирање предавача показао је пасош и утврђен је покушај преваре” (АНУН 1); „Због закашњења у доласку, пребачен у једанаесту групу” (АНУН 4); „Није долазио на наставу” (АНУН 4); „Раскинут уговор и враћен новац због смртног случаја 22. 11. 1990.” (АНУН 4). У грађи смо пронашли и напомене преласка ученика у неку другу групу или из неке друге групе, обележено да је ученик био стипендиста, слушао марксизам, ванредно полагао испит, затим да је ученик похађао почетни течај у Београду, похађао је курс у Сарајеву, као и то да је ученик напустио течај и отишао у Крушевац¹² (АНУН 1, АНУН 2, АНУН 3, АНУН 4).

Оцене страних ученика на испиту из српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу

Анализирањем података из архивских записника о учењу српског као страног језика, установили смо да су ученици након одслушаног почетног и/или средњег течаја имали полагање испита, како би показали своје знање и добили диплому/потврду о положеном течају српског језика. Ученици су на испиту добијали једну лекцију и на основу одговора били оцењени. Знање се вредновало у рангу од довољан (1) или није положио до одличан (5). На почетном течају највише је било довољних одговора – 799 двојки, што је процентуално 39,85%, затим следи оцена добар (3) – 411 (20,50%), док је врлодобрих (338; 16,86%) и одличних оцена било мање (308; 15,36%). Најмање је уписана оцена недовољан (1) – 149 пута (7,43%).¹³ Просечна оцена на испиту за почетни ниво познавања српског као страног језика била је 2,93 (в. Табеларни приказ 5.).

11 Записници: *Срјски језик за сјранце, зайисник 1, редовно и ванредно ђолајање*, од 20. априла 1982. до 20. јуна 1983. године (АНУН 1), *Срјски језик за сјранце, зайисник 2, редовно и ванредно ђолајање*, од 21. јуна 1983. до 5. априла 1985. године (АНУН 2), *Срјски језик за сјранце, зайисник 3, редовно и ванредно ђолајање*, од 12. априла 1985. до 13. априла 1987. године (АНУН 3); матична књига: *Мајична књија сјраних јрађана вођена од 1. 9. 1985, Срјски језик за сјране држављане, редовно и ванредно ђолајање*, од 16. септембра. 1985. до 15. јуна 1991. јодине (АНУН 4).

12 Детаљније о настави српског као страног језика на Радничком универзитету у Крушевцу прочита-ти у Новаковић 2022а.

13 За 151 ученика није било података о оцени, док њих 5 није полагало испит.

Табеларни приказ 5. Усѣх ученика на њочетном течају

Оцене	Почетни течај		
	Број оцена	[%]	Просечна оцена
одличан (5)	308	15,36	2, 93
врлодобар (4)	338	16,86	
добар (3)	411	20,50	
довољан (2)	799	39,85	
недовољан (1)	149	7,43	

Полагање испита након похађања средњег течаја није се умногоме разликовало од полагања испита након почетног течаја. Оцене су биле идентичне као код испита на почетном нивоу – од оцене недовољан (1) или није положио до одличан (5). На испиту из средњег течаја била је доминантна оцена довољан (2) – 689 ученика оцењено је овом оценом. Највећи број ученика, након довољног познавања знања из српског језика, добио је оцене добар (3) и одличан (5). Врлодобро знање (4) показало је њих 290, док је 189 ученика одговорило недовољно (1).¹⁴ Просечна оцена на испиту из средњег нивоа српског као страног језика је 2,96.

Табеларни приказ 6. Бројчани приказ оцена и просечна оцена на средњем течају

Оцене	Средњи течај		
	Број оцена	[%]	Просечна оцена
одличан (5)	349	18,01	2, 96
врлодобар (4)	290	14,96	
добар (3)	421	21,72	
довољан (2)	689	35,55	
недовољан (1)	189	9,75	

На основу записаних оцена са испита примећујемо да је већи број ученика на средњем течају оцењено одличним (5) – на почетном течају њих 308, а на средњем 349 (18,01%) ученика. Поменути податак нам показује да су ученици на средњем течају били већ мотивисанији за учење српског као страног језика. Стога и већи број одлично оцењених полазника. Међутим, с друге стране можемо приметити да је већи број недовољних ученика на испиту из средњег течаја (189, што је 9,75%) него на испиту из почетног течаја (149). Могући узрок оваквог оцењивања можемо тражити у тежини нивоа течаја. Свакако да је средњи течај напреднији, сложенији и тежи од почетног течаја српског као страног језика. На средњем течају највише је било довољних (2) ученика, њих 689 (35,55%). После оцене довољан (2) најфреквентнија оцена била је добар (3) – 421 (21,72%) ученик. Врлодобрих је било 290 (14,96%). Просечне оцене са оба течаја не разликују се драстично, скоро да су идентичне – 2,93 : 2,96. За нијансу је просечна оцена ученика са средњег течаја већа. Скоро па идентичне просечне оцене на испитима из почетног и средњег течаја доводе нас до промишљања и закључка да странцима српски језик није једноставан за учење. Како Вукомановић

¹⁴ Када је реч о средњем течају, није било података за 268 ученика, а њих 9 није полагало испит.

(1984: 41) примећује „[...] па се стога матерњи језик и језик који се учи као страни најчешће доста разликују на свим нивоима. Често су то језици који припадају различитим језичким породицама”. Како Новаковић, Јовић (2022: 317) запажају најчешће потешкоће и језичке грешке при учењу српског као страног језика јављају се из два главна разлога. „Први јесте међујезички утицај (језички трансфер) између матерњег језика ученика и страног језика” (Новаковић, Јовић 2022: 317). Језички трансфер везује се за позитиван или негативан утицај матерњег у страни језик, те се тако грешке настале међујезичким утицајем називају интерјезичким (Новаковић, Јовић 2022: 317). Сличности између двају језика имају позитиван трансфер, док су различитости између двају језика производ негативног трансфера (Бабић 2016: 23). Други разлог због којег настају грешке при учењу страног језика, наводе Новаковић, Јовић (2022: 317), јесте тежња ученика да упросте језички систем који уче, затим погрешно учење језичких образаца, хиперкориговање, коришћење погрешних форми и избегавање употребе правилних образаца. Наведене грешке називају се *интрајезичке* (унутарјезичке) *грешке*. Самим тим што одређеној групи ученика матерњи језик није сродан са српским језиком, штавише дијаметрално је супротан, као и све горепоменуте околности резултирале су тиме да странци науче онолико колико је довољно за основно или добро познавање српског језика, што и доказују просечне оцене са испита.

Захваљујући раду о настави српског као страног језика на Радничком универзитету у Крушевцу, чији је аутор Новаковић (2022а: 5, 12), сазнали смо да постоји група на Фејсбуку под називом „Југо '81” у којој поједини странци, који су боравили у бившој Југославији почетком деведесетих година, објављују фотографије и статусе. Поменуто сазнање навело нас је да претражимо садржај групе како бисмо пронашли сећања, утиске и фотографије током школовања и боравка у Нишу, те смо тако нашли неколико описа и фотографија, између осталог: „Ниш, ова слика у Нишка бања” (в. Фотографију 1) и „Нишки дани” (в. Фотографију 2) (Фејсбук, Југо '81).



Фотографија 1. Ученици у Нишкој бањи



Фотографија 2. Ученички дани у Нишу



Фотографија 3. Ученици током наставе у учионици

Ученици су на крају похађања курса, полагали испит и уколико би положили, добијали су уверење о похађању наставе српског језика и положеном испиту (в. Фотографију 4). Сачуване признанице из архивске документације показују да су ученици у сврху дипломе уплаћивали износ од пет хиљада динара на рачун Народног универзитета у Нишу (в. Фотографију 5).

RADNIČKI UNIVERZITET "PAVLE STOJKOVIĆ" NIŠ
Centar za učenje stranih jezika

Na osnovu člana 50. Zakona o usmerenom obrazovanju,
člana 171. Zakona o upravnom postupku i evidenciji
kojom raspolaže Radnički univerzitet, izdaje se

U V E R E N J E

-----PRINXTIOS CHRISTOS-----

Pohadjao-la je nastavu srpskohrvatskog jezika i
savladao-la program sa ocenom dovoljan (2).

Program srpskohrvatskog jezika realizovan je na osnovu
Rešenja Republičkog komiteta za obrazovanje i fizičku
kulturu broj 022-1/87-03 od 10. 05. 1988. godine.

Broj 04-10/86
Niš, 2. 06. 1989. god.

ISPITNA KOMISIJA
1. Milutin Stoković
2. Milica Petrović
3. Dragica Petrović

 D I R E K T O R
T. Petrović

Фотографија 4. Уверење о похађању наставе српског језика и положеном испиту

RADNIČKI UNIVERZITET
"Pavle Stoković"
OOUR CENTAR ZA U.O.
N I Š
Ziro račun 62500-603-11716
Telefon 22-349

Stranci NIS 1. 6 198 9
NALOG BLAGAJNI — PRIZNANICA N° 6163

NAPLATITE
PARASUEVAS TETISSOGU
Prezime, očevo ime i ime i adresa slusaoca

U korist računa, _____

UPLATA NA IME		D I N A R A	KONTO
- DIPLOMA -		5000	
SVEGA:		5000	

Uplatilo _____

SLOVIMA pet hiljada KNHIZIO

NAREĐIO KONTROLA ODOBRAVA BLAGAJNA

Фотографија 5. Признаница о ујлаћии за израду дијломе

Закључак

Доступни подаци из архивске документације сведоче о постојању наставе српског као страног језика на територији Ниша још пре почетка реализације наставе на Коларчевом народном универзитету или Институту за стране језике. Стога, почетак развика методике наставе српског као страног језика не треба повезивати само са поменутиим институцијама, већ и са народним/радничким универзитетима у многим већим градовима широм тадашње заједничке државе. Сведоци смо да је Ниш, као тадашњи регионални индустријски центар, заједно са Народним универзитетом „Павле Стојковић” био место где је методика наставе српског као страног језика отпочела свој убрзани развика.

Захваљујући бројним споразумима које је тадашња заједничка држава Југославија потписивала са многим земљама широм света (између осталих и са Сиријом, Ираком, Грчком, Либијском Арапском Џамахиријом), већи број страних држављана долазио је у нашу државу ради школовања и студирања. Сви они су били у обавези да науче српски језик, а течајеви српског као страног језика били су организовани на радничким/народним универзитетима у већим градовима Југославије и у језичким центрима. Један од тих градова у којем је био организован течај српског као страног језика јесте Ниш, и то на Народном универзитету „Павле Стојковић”. Настава је реализована у периоду од 1982. до 1991. године, а на основу расположивих података закључујемо да је укупно 2750 ученика из тридесет различитих земаља похађало наставу српског као страног језика на поменутом Универзитету. Реализована су два течаја – почетни и средњи с циљем да ученици стекну основна знања и вештине за практичну примену језика у свакодневном животу. Ученици су били подељени по групама у којима је било минимално петнаест ученика, што су за данашње поимање наставе српског као страног језика изузетно велики бројеви, који су утицали на продуктивност и наставника и ученика. Коришћени су (тада доступни) уџбеници Института за стране језике: за почетни течај – *Српскохрватски језик I њочейни течај за странце* (1979), а за средњи течај – *Средњи течај српскохрватског језика* (1981). На почетном нивоу од ученика је очекивано да зна читање, граматiku, као и да кроз разговор одговори на постављена питања. Студенти на средњем течају морали су да покажу и компетенције које су подразумевале препричавање текста и анализу реченице на самом испиту. Циљ предавача био је да кроз сам садржај лекција ученици стекну функционално знање и да им приближи терминологију из области њихових будућих студија. Неки од предавача српског као страног језика на Народном универзитету у Нишу по иницијалном образовању били су професори енглеског језика. Просечне оцено ученика са положених испита на почетном (2,93) и средњем течају (2,96) скоро су па идентичне. Самим тим, довеле су нас до закључка да странцима српски језик није једноставан за учење. Чињеницом да матерњи језик ученика није сродан са српским језиком закључујемо да странци науче онолико колико је довољно за основно/добро и функционално познавање српског језика.

Напредовањем, истраживањем и улагањем труда у методiku наставе српског као страног језика постигнуто је да садашња настава буде доста напреднија, богатија и организованија од тадашње наставе српског као страног језика (реализоване крајем двадесетог века). Поредивши поменуте наставе може се закључити да је тадашњи

избор уџбеничког материјала био оскудан, предавачи су користили по један уџбеник за почетни и по један за средњи течај српског као страног језика. Данашња ситуација са уџбеницима је другачија – постоји више од петнаест уџбеника који су предавачима доступни за лакше вођење наставе. Такође, кроз истраживање је показано и оно што је било назначено у тадашњој литератури, а то је да су поједини тадашњи предавачи били професори енглеског језика. Данас се ситуација, захваљујући акредитовањем мастер академских студија за изучавање српског као страног језика на Филолошком факултету у Београду, Филозофском факултету у Новом Саду, али и постојањем предмета *Методика наставе српског као страног језика* у оквиру мастер студија српског језика на Филозофском факултету у Нишу, полако почиње мењати, јер се у наставној пракси појављује све већи број школованих кадрова, који су у потпуности оспособљени да одговоре свим изазовима наставе српског као страног језика у двадесет првом веку. Осим тога, током развоја методике наставе српског као страног језика усавршено је и тестирање ученика на крају курса кроз креирање различитих програма за проверу нивоа знања.

У двадесетом веку, такође, није било одржавања научних скупова. Наиме, предавачи који су се сусретали са многим изазовима у погледу дидактичко-методичког обликовања наставе нису имали прилику да размењују искуства. Зато су морали да се на различите начине довијају и проналазе начине за успешно организовање и реализацију наставе, како би своје ученике научили српском језику и оспособили за функционалну примену стеченог знања. Све наведено доводи нас до закључка да се методика наставе српског као страног језика променила и усавршила. Богатија је новим методама, уџбеницима, програмима за тестирање знања ученика, научним скуповима на којима се деле искуства, резултатима истраживања и размишљањима.

Проучавања у области методике наставе српског као страног језика нас из тог разлога обавезују да константно трагамо за узроцима проблема и потенцијалним решењима. Да бисмо у томе успели морамо познавати фазе кроз које је она као научна дисциплина пролазила током свог историјског развоја, јер нећемо бити у могућности да адекватно одговоримо савременим изазовима уколико не поседујемо знања о искуству оних који су се раније њоме бавили. Зато је важно расветлити у ком се облику настава српског као страног језика некада одвијала и кроз које етапе је пролазила. Како је очигледно да ће се у блиској будућности угасити и последњи раднички универзитети, а архивска документација бити уништена, овим радом смо настојали да сачувамо од заборава сведочења о реализацији наставе српског као страног језика у Нишу као регионалном центру на југоистоку Републике Србије.

Цитирана литература

- Бабић, Биљана (2016). *Унутарјезичке грешке на њоћиним нивоима учења српског језика као страног*. Нови Сад: Филозофски факултет.
- Банаух-Бјелановић, Бланка (2007). „Положај српског језика као страног у земљи и иностранству”. У: *Српски као страни језик у теорији и пракси* (Ур. Милорад Дешић). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 243–245.
- Bondžić, Dragomir (2014). „Školovanje studenata iz zemalja u razvoju kao deo spoljne politike Jugoslavije 1950–1961”. *Annales. Series historia et sociologia*, 24 (4), 637–648.

- Бонџић, Драгомир (2018). „Развој науке у Југославији после Другог светског рата”, *Култура*, 161, Београд: Институт за савремену историју, 201–220.
- Брборић, Вељко (2018). „Будућност лектората српског језика са освртом на прошлост и садашњост”. У: *МЦИ*, саопштења, 48/1, 21–30.
- Bugarski, Ranko (1984). „Pregrš pitanja o srpskohrvatskom kao stranom jeziku”. У: *Okrugli sto Srpskohrvatski jezik kao strani*, Београд: Институт за стране језике, 17–22.
- Velimirac, Svetlana (2016). „Uloga nastavnika srpskog kao stranog jezika”. У: *Српски као страни језик у теорији и пракси III*, Београд: Филолошки факултет, 27–35.
- Vukadinović, Zora (1984). „Program i realizacija nastave srpskohrvatskog jezika kao stranog”. У: *Okrugli sto Srpskohrvatski jezik kao strani*, Београд: Институт за стране језике, 60–67.
- Ђурић, Остоја (1984). Уводна реч. У: *Okrugli sto Srpskohrvatski jezik kao strani*, Београд: Институт за стране језике, 5–8.
- Јањић, Марина (2016). „Утицај прагматингвистике на токове савремене наставе језика – од граматичких до говорних компетенција”. *Српски језик*, XXI, Београд, 231–244.
- Јањић, Марина (2017). *Методички хоризонти – одабрана њолаваља методике наставе српског језика и књижевности*. Београд: NMLibris.
- Јоџић, Градимир (1985). *30 година Радничког универзитета у Нишу*. Ниш: Раднички универзитет „Павле Стојковић”.
- Крајишник, Весна (2016). „Нека питања из методике наставе српског као страног језика”. У: *Српски као страни језик у теорији и пракси III* (ур. Весна Крајишник). Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик, 7–26.
- Kremzer, Nikola (1984). „Didaktičko-metodski aspekt nastave srpskohrvatskog kao stranog”. У: *Okrugli sto Srpskohrvatski jezik kao strani*, Београд: Институт за стране језике, 29–33.
- Лазић, Милорад (2009). „Неки проблеми страних студената на југословенским универзитетима шездесетих година XX века, с посебним освртом на афричке студенте”. *Годишњак за друштвену историју*, 2, 61–78.
- Morgan, Leslie Zarker (2000). „Class Size and Second-Language Instruction at the Post-Secondary Level: A Survey of the Literature and a Plea for Further Research”. *Italica*, 77(4), 449–472.
- Новаковић, Александар (2022a). „Настава српског као страног језика на Радничком универзитету у Крушевцу”. *Саопштење са научној скупи Српски као страни језик у теорији и пракси V* (одржаног 28. и 29. октобра 2022. године), Београд: Филолошки факултет.
- Новаковић, Александар (2022b). *Увод у методик у наставе српског као страног језика*. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.
- Новаковић, Александар (2022v). *Уџбенички комилети у настави српског као страног језика*. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.
- Новаковић, Александар (2022g). „Најчешће недоумице предавача у вези са наставом српског као страног језика”. *Филолој*, 25, 115–142.
- Новаковић, Александар и Емилија Јовић (2021). „Анализа и класификација грешака студената из Русије на почетном нивоу учења српског језика као страног”. *Philologia Mediana* 14 (2022), 315–339.
- Оташевић, Ђорђе (2014). „Приручници за наставу српског језика као страног”. *Лингвистичке актуелности*, 25, 21–30.
- Raos-Ćurčin, Ranka (1986). „Sa boljim srpskohrvatskim/hrvatskosrpskim na naše fakultete”. У: *Naučni skup Nastava srpskohrvatskog jezika kao stranog*, Београд: Институт за стране језике,

Извори

- Веб-адреса билатералних уговора који су потписани са Грчком <<http://skr.rs/zkCn>>.
- Веб-сајт *Мој Кијар* <<http://skr.rs/zkCF>> приступљено (3. XI 2022).
- Вукадиновић, Јовановић : Вукадиновић Зора и Јелена Јовановић. *Српскохрватски језик I по-четини ишчај за сѣранце*, Београд: Институт за стране језике.
- Закон 1986: Закон о усмереном образовању и васпитању, *Службени иласник СР Србије*, 42(1986), 14, 1029–1065.
- Споразум 1985: Самоуправни споразум о прихватању на школовање студената страног држављанства, *Службени иласник СР Србије*, 41, 16. новембар 1985. године, 43, 2195–2197.
- Уредба 1959: Уредба о ратификацији споразума о сарадњи у области науке и културе између Југославије и Грчке, *Службени листи Социјалистичке Федеративне Републике Југославије*, 18. јун 1959. године, бр. 6/60.
- Фесбук група *Јуио '81*, приступљено (3. XI 2022).
- Церовић, Вујадиновић 1981: Церовић Станица и Даница Вујадиновић (1981). *Средњи ишчај српскохрватског језика*. Београд: Институт за стране језике.

Архивска ирађа

Архив Народної универзитетиа Павле Сѣојковић у Нишу

- АНУН 1: *Српски језик за сѣранце, записник I, редовно и ванредно иолаиане*, од 20. априла 1982. до 20. јуна 1983. године, предмет број 87, записник 1.
- АНУН 2: *Српски језик за сѣранце, записник 2, редовно и ванредно иолаиане*, од 21. јуна 1983. до 5. априла 1985. године, предмет број 92, записник 2.
- АНУН 3: *Српски језик за сѣранце, записник 3, редовно и ванредно иолаиане, од 12. априла 1985. до 13. априла 1987. године*, предмет број 106, записник 3.
- АНУН 4: *Матична књија сѣраних ирађана вођена од 1. 9. 1985, Српски језик за сѣране држављане, редовно и ванредно иолаиане од 16. 9. 1985. до 15. 6. 1991. године*, предмет број 108, матична књига.
- АНУН 5: *Књија дийлома за сѣранце од 1984. до 30. јуна 1989. године, Свеска дийлома за сѣране ирађане од 23. марта 1984. године до 30. јуна 1989, предмет број 101, књига диплома за странце*.

Jovana R. Jaćimović

TEACHING SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE AT THE PEOPLE'S UNIVERSITY IN NIŠ

Summary

The study analyzes archival material on the activities of the People's University in Niš, with the aim of creating a clear picture of the organization, realization and important issues of teaching Serbian as a foreign language at the given institution. The study employed a descriptive method and a theoretical analysis method together with the technique of analyzing content available in the archives of the People's University in Niš. The findings showed that in the period from 1982 to 1991, 2750 students from 30 different countries studied Serbian as a foreign language at the People's

University in Niš. Namely, the students came to Yugoslavia at that time based on the agreement on the admission due to education. The condition for attending classes was a good command of the Serbian (then Serbo-Croatian) language. In the span of nine years, the following Serbian as a foreign language courses were held: beginner and intermediate. The students were divided into groups, each consisting of at least fifteen students. The analysis of the results showed that some Serbian as a foreign language teachers actually had formal education in teaching English. Furthermore, the students' achievements on the final tests once again proved the fact that learning Serbian is an extremely demanding task for foreigners.

Keywords: teaching Serbian as a foreign language, People's University in Niš, Yugoslavia, students, teachers, agreements